

Bron A: De Schutterijen vóór 1600

“Uit het recht, dat de stadsbewoners met hun vrijwording verkregen hadden, om nu als vrije mannen de wapenen te dragen, ontstonden derhalve reeds terstond¹ twee verplichtingen. De ene, uit onderlinge overeenkomst geboren, om de stad tegen gevaar van buiten en innerlijke onrust te verdedigen, de tweede, om als onderdanen van hun landvorst² zich bij nodige landweer³ onder diens banier⁴ te scharen. Uit deze dubbele verplichting ontleen de schutterijen hun oorsprong. De burgers toch, trots op hun nieuw verkregen recht, dat hen in dezen op één lijn stelde met den adel, namen met ijver de oefening in de wapenhandel⁵ ter hand. Doch hierin stuitte men op eigenaardige moeilijkheden. Was de oefening in de wapenen de enige bezigheid bijna van den adel geweest, in de steden, waar handel en nijverheid begonnen te bloeien, werd menigeen door de uitoefening van zijn bedrijf verhinderd zijn tijd aan de wapenhandel te besteden. Bovendien, de aankoop en het onderhoud van de wapens, die iedereen zelf moest bekostigen, was duur. Als van zelf verenigde zich dus langzamerhand in de steden een gedeelte der burgerij, en dan wel de aanzienlijksten, die reeds een zekere trap van welvaart bereikt hadden, om op gezette tijden zich in het hanteren der wapenen te bekwamen.”

(Uit: C.J. Sickesz, *De Schutterijen in Nederland* (Utrecht 1864), 3)

a) Waarom was het voor de burgers moeilijk om zelf voor de stadsverdediging te zorgen? Noem twee redenen.

Bron B: De Schutterijen in de 18^e eeuw

“De schutterijen, de stedelijke burgerkorpsen tot handhaving van orde en rust in de stad, werden gerekruteerd uit die stadsburgers die draagkrachtig genoeg waren om de kosten van hun militaire uitrusting zelf te betalen. De officieren behoorden tot de regentenstand, maar de manschappen vertegenwoordigden een veel bredere groep van de stedelijke bevolking. Schutters hadden dikwijls een eigen bedrijf, zodat ze de druk van de belastingen des te meer voelden, en ze bezaten genoeg scholing en ontwikkeling om hun oordeel over politieke vragen niet alleen op eigen privé-ervaringen te gronden, maar ook op de lectuur van kranten en pamfletten”

(Uit: J.C.H. Blom (red.) *Geschiedenis van de Nederlanden* (Baarn 2006), 168)

b) “Schutters hadden dikwijls een eigen bedrijf”. Waarom zouden juist mensen met een eigen bedrijf als schutter worden gekozen? Denk er hierbij aan wat zij er *zelf* aan zouden hebben de stad te verdedigen.

¹ meteen

² de graaf of hertog

³ de verdediging van het land

⁴ strijdvlag, zoals een vaandel bij de schutterijen

⁵ hier: gebruik van wapens

Bron C: De Patriotten en de Franse Tijd (±1780 – 1815)

“Het opvallendste actiemiddel [van de patriotten] was de burgerwapening: burgers die gingen exerceren⁶ vanuit de klassiek-republikeinse gedachte dat elke burger die deze naam waard is ook bereid moet zijn huis en haard, stad en land te verdedigen. Deze burgerwapening richtte zich op het hervormen van de bestaande schutterijen, die doorgaans geen schim meer waren van wat ze ooit geweest waren, maar trad ook buiten deze kaders door het oprichten van democratisch ingerichte vrijkorpsen waarin de schutters hun eigen officieren kozen.”

(Uit: J.C.H. Blom (red.) *Geschiedenis van de Nederlanden* (Baarn 2006), 225)

c) Waarom gingen de patriotten zich met “burgerbepapening” bezighouden?

Bron D: Het Koninkrijk der Nederlanden (1815 - 1830)

“Wat zijn *schutters*?’ deze vraag stelde onze *Hein Dapper* eens aan zijn leermeester, die zijn vraag met een wedervraag beantwoordde, en hem vroeg ‘weet jij dit niet, *Hein*?’ ‘Nee meester!’ was zijn antwoord; ‘want ik kan tussen de *Schutters* en de *Soldaten* weinig of geen onderscheid zien. De kleding of zo als men dat anders noemt, de montering verschilt iets, maar voor het overige hebben de schutters dezelfde wapens en doen dezelfde dienst en oefeningen even als de *Soldaten*.’

‘En toch is er een groot onderscheid tussen de *Schutters* en de *Soldaten*,’ was het antwoord van den meester.

‘Welk onderscheid is er dan tussen de *Schutters* en de eigenlijke *Militairen*?’ vroeg *Hein*, met een soort van belangstellende nieuwsgierigheid. Zijn meester antwoordde hem het volgende. ‘De *Militairen* of *Soldaten* maken het eigenlijke leger van den Staat uit, en blijven daarom bestendig⁷ in dienst van het land; maar de *Schutterijen* zijn samengesteld uit de opgeroepen burgers van de steden en de bewoners van het platteland om het Vaderland, terwijl hetzelfde⁸ in nood is, tegen den vijand te verdedigen, en wanneer dit heilzaam doel bereikt is, dan keren de *Schutters* weder naar hun stad, vlek⁹ of dorp en hervatten hun vorige werkzaamheden.’”

(Uit: J. de Lange, *De Nederlandsche Schutterij: Een Prentboekje voor de Jeugd* (Deventer 1831), 5-6)

d) Wat moesten de schutters volgens deze bron verdedigen? En was dat daarvoor ook al zo?

⁶ oefenen in militaire bewegingen, zoals het vormen van kolonnen en linies, schieten in salvo's e.d.

⁷ altijd, blijvend

⁸ dat

⁹ heel klein dorp

Verdiepingsopdracht bij programma Stadsverdediging VO

Bron E: De Wet op de Schutterijen (1827)

“Artikel 1: Ieder ingezetenen van het Rijk, die op den 1 januarij van elk jaar zijn 25ste jaar zal zijn ingetreden, en zijn 34ste niet voleindigd zal hebben, zal, ingevolge de bepalingen dezer wet daartoe opgeroepen zijnde, verplicht wezen de schutterlijke dienst uit te oefenen.

Artikel 2: Als ingezetenen worden, met betrekking tot de toepassing dezer wet, beschouwd:

- a. Alle Nederlanders, binnen het Rijk hun gewoon verblijf houdende.
- b. Alle vreemdelingen, binnen het Rijk woonachtig, welke hun voornemen, om zich aldaar te vestigen, zullen hebben aan de dag gelegd, hetzij door eenen uitdrukkelijke verklaring, hetzij door het werkelijk overbrengen van den zetel van hun vermogen en de hoofdmiddelen van hun bestaan.”

(Uit: *Wet op de Schutterijen in het Koninkrijk der Nederlanden van den 11den April 1827* (Gent 1828), 5)

e) welke mensen *moesten* volgens deze wet wel schutter worden, die dat daarvoor nog niet *mochten*?

Verdiepingsopdracht bij programma Stadsverdediging VO

Vragen

1. *De eerste vier bronnen staan op volgorde van de oudste tijden van de schutterijen tot de nieuwste. Vergelijk deze vier bronnen. Wat valt je op over de mensen die door de tijd heen schutter werden? Denk er hierbij bijvoorbeeld aan hoe rijk ze waren, wat voor werk ze deden en of ze in hoog aanzien stonden.*
2. *En wat valt je op over de taken die de schutters moesten verrichten? Verandert hier in de loop der tijd iets aan?*

In 1795 vluchtte de laatste stadhouder het land uit. In de 20 jaar daarna, die we de Franse Tijd noemen, werden de schutterijen opgeheven en vervangen door burgerwachten. Toen in 1815 de zoon van de laatste stadhouder als koning Willem I terugkwam, werden veel veranderingen uit de Franse Tijd teruggedraaid, maar sommige ook niet.

3. *Bekijk Bron E. Lijkt de schutterij zoals deze in deze wet wordt geregeld meer op de schutterij zoals die in Bron A wordt voorgesteld, of meer zoals in Bron B? Leg je antwoord uit.*